

Een Prodia-verhaal uit de praktijk

Zorg realiseren bij (hoog)begaafdheid

Differentiatie in de klas: meer ervaring voor kinderen die moeilijk leren dan voor kinderen die heel makkelijk leren (foto: Heriberto Herrera)

Miek Audenaert, Reinilde Lambert, Benedikte Timbremont en Marleen De Winter

Miek Audenaert en Reinilde Lambert zijn werkzaam in VCLB Gent. Benedikte Timbremont is medewerker van de Provinciale Vormings- en Ondersteuningscel (PVOC) Oost-Vlaanderen. Marleen De Winter is zorgcoördinator in de Sint Michielsschool te Merelbeke.

Sinds november 2011 staat op de website www.prodiagnostiek.be het Specifiek Diagnostisch Protocol bij vermoeden van hoogbegaafdheid online. Edgard Cocquet verwerkte het protocol tot een artikel in Caleidoscoop¹. In volgend artikel beschrijven we hoe VCLB Gent met dit protocol de uitbouw van de zorg voor begaafde leerlingen ondersteunde.

VCLB Gent zag kansen in Prodia (zie box 1), wou sterk inzetten op een degelijke introductie van de Prodia-protocollen en

dit in samenwerking met de scholen. Gedurende de schooljaren 2012-2013-2014 organiseerde VCLB Gent daarom twee proeftuinen rond het Prodia-protocol bij vermoeden van (hoog)begaafdheid.

Elke proeftuin omvatte drie werksessies voor duo's van scholen en hun CLB-contactpersonen.

Onze hoogvlieger (zie figuur 1) stond hierbij symbool en werd het logo van de

proeftuin Prodia Hoogbegaafdheid. Een 30-tal basisscholen tekenden hierop in. Dit betekent een derde van onze scholen. Andere scholen kozen ervoor om deel te nemen aan een proeftuin van een van de andere protocollen.

Dit artikel is een kennismaking met onze CLB-proeftuinwerking rond het protocol hoogbegaafdheid, telkens aangevuld met voorbeelden uit de werking van een van de deelnemende basisscholen, de Sint-Michielsschool in Merelbeke.

Figuur 1. De hoogvlieger als symbool voor de proeftuin hoogbegaafdheid

Een proeftuin met basisscholen

De bijeenkomsten met duo's van basisscholen en hun CLB-contactpersonen, die we proeftuinen noemden, zijn enkele jaren geleden gestart om het handelingsgericht werken te ontwikkelen en te introduceren. Dat gebeurde steeds in nauwe samenwerking met de zorgteams van de scholen. We gebruikten dezelfde methodiek om deze Prodia-bijeenkomsten te organiseren. De inhoudelijke voorbereiding werd tekens opgenomen door een groepje CLB-medewerkers.

Via het organiseren van een proeftuin zagen we kansen om de zorg voor (hoog-)begaafde leerlingen te realiseren. In een proeftuin van drie dagdelen gingen CLB-medewerker(s) samen met de school aan de slag. Op die manier konden we een concrete vertaling maken van de protocollen naar de werkvloer. De werking op school en de CLB-werking kon aan het protocol afgetoetst en versterkt worden. De proeftuin bood ook de kans om ervaringen van leerkrachten, zoco's, directie en CLB'ers mee te nemen (bv. wanneer werkt het goed?). Bovendien bevorderde dit de afstemming in het zorgcontinuüm en konden we opsporen wat nodig is voor verdere implementatie van het protocol.

De proeftuin werd gedragen door VCLB Gent en de Diocesane Pedagogische Begeleidingsdienst (DPB) Bisdom Gent. Hoewel het CLB het grootste deel van de organisatorische en inhoudelijke voorbe-

reiding op zich nam, was het een gezamenlijk initiatief. De sessies van het protocol werden in samenwerking met DPB voorbereid en gebracht.

Een essentieel uitgangspunt bij de proeftuin was het belang van een goed uitgebouwde zorgwerking op school. Het kader van HGW en HGD is hierbij een belangrijke stimulans. Tijdens de verschillende sessies werd dan ook regelmatig geoefend om die uitgangspunten toe te passen.

De sessies werden opgebouwd per fase van het zorgcontinuüm. Aan elke fase werd een voormiddag besteed. Daarbij werd tot op een concreter niveau in- of aangevuld. Met inhouden, bronnen, materialen en goede praktijkvoorbeelden verdiepten we onze eigen kennis. Een selectie hiervan werd opgenomen in ons draaiboek.

De bijeenkomsten bestonden uit een afwisseling in groeperings- en werkvormen: inhoudelijke input uit het protocol, uitwisseling in groep, illustratie met filmmateriaal, verdieping in keuzeworkshops, duotijd tussen school en CLB'er... De afwisseling tussen theoretische kaders en concrete uitwisselingen werd door de deelnemers gesmaakt.

Sessie 1. Brede basiszorg

Basiszorg binnen het protocol (hoogbegaafd) betekent dat alle leerlingen en

ook (hoog)begaafde leerlingen zich kunnen ontplooiën met aandacht voor hun mogelijkheden, talenten en beperkingen. De regie binnen deze fase van het zorgcontinuüm ligt bij de school. Als CLB kunnen we schoolondersteunend werken.

Binnen deze optiek verdiepten we ons tijdens de eerste sessie van de proeftuin in de volgende aspecten: zorgbeleid, vorming en ondersteuning van het schoolteam, zorg op klasniveau, opvolging van alle leerlingen, inschrijving en onthaalbeleid en communicatie met ouders. We bespraken deze punten kort. Bij het zorgbeleid en zorg op klasniveau werkten we verdiepend met aanvullende literatuur.

Zorgbeleid

Zorg voor alle leerlingen zit ingebed in een goed zorgbeleid. Tijdens de plenaire sessie besteedden we aandacht aan het ontwikkelen van een goede visietekst over het zorgbeleid bij hoogbegaafdheid door scholen. Voor het creëren van een goede visietekst kan het curriculaire spinnenweb ondersteuning bieden (zie box 2).

Vorming en ondersteuning van het schoolteam

Ondersteuning van het schoolteam is nodig om de kijk te verbreden. Er is vaak veel ervaring opgebouwd rond differentiëren voor kinderen die moeilijker leren, minder voor kinderen die heel gemakkelijk leren. Zich bekwamen is een noodzaak. Voor kinderen met bv. een heterogeen profiel is het soms moeilijk om de heel sterke kanten te (kunnen) valoriseren. Op scholen die al met zorg+ (d.w.z. differentiatie naar boven toe) werken, is er vaak een collega die zich toelegt op dit thema en daar een opdracht in heeft. Hij is een soort coach voor de collega's en voor beleidsontwikkeling.

Zorg op klasniveau

Zorg op klasniveau voor alle leerlingen betekent dat de leerkracht zijn onderwijs zodanig organiseert dat er tijd en ruimte is voor differentiëren. Binnen het protocol worden een aantal werkvormen toegelicht: differentiëren tijdens de lessen, coöperatief leren en zelfstandig werken.

Differentiëren concretiseerden we tijdens de eerste sessie van de proeftuin aan de hand van het IGDI-plus-model voor directe instructie (zie figuur 2). IGDI staat voor Interactie-Gedifferentieerd-Directe-Instructie. Dit model geeft op gestructu-

Box 1. Welke kansen biedt Prodia aan het CLB?

SAMENWERKEN

Protocollair werken, goed ingebed in de onderwijspraktijk, biedt volgens ons kansen voor verrijking van de samenwerking tussen leerlingen, ouders, school en CLB.

SYSTEMATISCH WERKEN

Prodia overtuigde ons als 'kapstok' in het bieden van systematiek, wat onze kwaliteit in werken verhoogt. Voor het eerst werd het proces van onze werking beschreven en vonden we procedurele richtlijnen. Hierdoor kan ook de besluitvorming systematisch en transparant verlopen. Gezien de vele terreinen waarop het CLB werkzaam is, vormen de protocollen een geheugensteun. De invulling ervan biedt bovendien voldoende ruimte om het niet als keurslijf aan te voelen.

INHOUDELIJK VERANTWOORD WERKEN

Prodia overtuigde ons ook omwille van een inhoudelijk verantwoorde werking. Met behulp van de protocollen konden we onze eigen werking actualiseren. Prodia is gebaseerd op actuele wetenschappelijke kennis en reikt betrouwbare en valide onderzoeksmiddelen aan. Prodia helpt om onze eigen denkwijzen en de betekenis van onze werking te verduidelijken voor ouders, leerlingen en collega's.

Zorgcoördinator Marleen over brede basiszorg:

In de visietekst van onze school verwoorden we concreet welke stappen en zorgmaatregelen er voor hoogbegaafde kinderen genomen worden en wat de doelstellingen zijn. Het is belangrijk dat deze kinderen met specifieke zorg omringd worden om zo veel mogelijk te voorkomen dat ze onderpresteren, zich vervelen, neerslachtig worden, schoolmoe worden, zich geïsoleerd voelen...

Daarom werken we in de eerste plaats op klasniveau al aan het welbevinden, de inzet, de doorzetting - gekoppeld aan succesbeleving - en het opnemen van nieuwe informatie. In overleg spreken we af dat die kinderen geen extra maar 'ander werk' krijgen. In lesonderdelen die herhalend zijn of waarvan de leerkracht weet dat het kind de leerstof verworven heeft, worden de oefeningen in het werkboek geschrapt. In de plaats daarvan werkt het kind zelfstandig aan een andere taak: in gespecialiseerd materiaal duidt de leerkracht oefeningen aan. Op die manier kan ook het huiswerk verlopen.

De bedoeling is dat de kinderen succes beleven enerzijds, zich leren inspannen (soms leren mislukken) anderzijds. Ze worden daardoor in de klas uit hun comfortzone gehaald: in plaats van stiekem een boek te lezen tijdens de les, weg te dromen, te suffen of vervelend gedrag te vertonen, moeten ze inzet tonen. De oefeningen zijn specifiek: ze stimuleren het denken, ze dagen uit en zetten aan tot nadenken. Soms lukt er een oefening niet of is de opdracht niet goed gelezen: ook dit is een gegeven dat we ze langs deze weg laten ervaren en waarmee we hen leren omgaan.

reerde wijze aan hoe men differentiatie in instructie kan realiseren. Daarbij worden hoogbegaafde leerlingen gerekend tot de grote groep instructiegevoelige-plus-leerlingen. Fase 7 (instructie, feedback, procesbegeleiding instructiegevoelige-plus-leerlingen) kan bijvoorbeeld betrekking hebben op het geven van instructie op de kernstof van de basisvaardigheden taal, lezen en rekenen die deze leerlingen nog niet beheersen. Er is ook ruimte voor feedback op het gemaakte werk en ruimte voor procesbegeleiding.

Inschrijving en onthaalbeleid; communicatie met ouders

Het is het belangrijk om aan scholen mee te geven hoe ze met ouders en leerlingen kunnen communiceren over hun zorgbeleid. Ouders en leerling van bij inschrijving meenemen in het zorgbeleid en respect tonen voor elkaars standpunten, is een cruciale factor bij de zorg voor leerlingen.

Voor deze verschillende aspecten van basiszorg maakten we in de eerste sessie van de proeftuin gebruik van actieve verwerking in deelgroepen, wat sterk gewaardeerd werd door de deelnemers. Schoolverantwoordelijken en de respectievelijke CLB-medewerkers kregen bijvoorbeeld een aantal stellingen over elk van de aandachtspunten binnen brede basiszorg. We gebruikten deze werkvorm om de gesprekken gestructureerd te laten verlopen en de verschillende meningen van de deelnemers aan bod te laten komen. De discussies over de stellingen werden gemodereerd door de proeftuinverantwoordelijken. We stuurden achtergrondliteratuur bij de verschillende

stellingen achteraf mee.

Enkele besproken stellingen:

- Fouten maken is een teken dat de leerling toch niet zo knap is, knappe leerlingen maken geen fouten.
- Op elke school moet een hoogbegaafdheidsspecialist zijn.
- Elk sterk op LVS scorende leerling moet extra uitdaging krijgen.
- Ouders worden betrokken bij het proces van signaleren en een plan van aanpak.
- Ouders 'pushen' omdat ze maar al te graag een hoogbegaafd kind willen.

Sessie 2. Verhoogde zorg

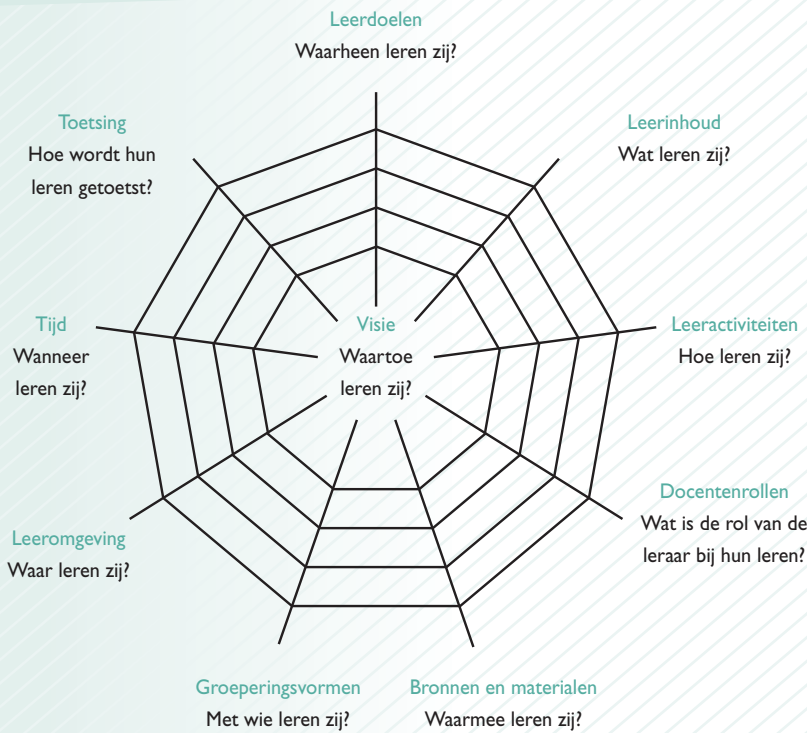
Het bieden van basiszorg is niet voor elke begaafde leerling voldoende. De klasleerkracht die ervaart dat wat een leerling in de klas krijgt ontoereikend is, zal deze aanmelden in het zorgteam.

Zorgoverleg

Uiteraard zijn de (observatie)gegevens van de leerkracht het vertrekpunt in het zorgoverleg. De zorgvragen kunnen immers zeer uiteenlopend zijn. Gaat het om het presteren dat anders is dan verwacht? Gaat het om de motivatie en betrokkenheid van de leerling? Gaat het om problemen op gebied van werkhouding, sociaal of emotioneel gedrag? De informatie van de leerkracht wordt aangevuld met de bevindingen van de leerling en de ouders. In de Sint-Michielschool maakt men gebruik van het SiDi-aanmeldingsformulier (zie de getuigenis van Marleen).

Proeftuin hoogbegaafdheid: CLB en school samen aan de slag (foto: Carl Dwyer)

Box 2. Hulpmiddel bij visietekst: het curriculaire spinnenweb

Een school kan het curriculaire spinnenweb gebruiken om alle deelaspecten bij de opbouw van een visie aan bod te laten komen. De kern en de negen draden van het spinnenweb verwijzen naar tien onderdelen van het curriculum die elk een vraag over het (plannen van) leren door leerlingen betreffen. In het spinnenweb fungeert het onderdeel 'visie' als centrale, verbindende schakel. De overige onderdelen (leerplanaspecten) zijn verbonden met die visie. Idealiter zijn ze ook met elkaar verbonden, zodat er sprake is van consistentie en samenhang.

De metafoer van het spinnenweb onderstreept het kwetsbare karakter. Spinnenwebben zijn weliswaar enigszins flexibel, maar dreigen toch te scheuren als er te hard en eenzijdig aan bepaalde draden getrokken wordt zonder dat de andere draden meebewegen.

Bron: cursuscurriculumontwerp.slo.nl/kennisbank/Curriculaire_spinnenweb.docx/

Analyse zorgvraag

Om de aangereikte gegevens te vervolledigen en een juiste analyse te maken bij de zorgvraag benadrukten we in sessie 2 de systematische werking op school. In sessie 2 werd in kleinere groep ingezoomd op een werkwijze die hiervoor kan gebruikt worden. Voor de kleuterschool namen we als voorbeeld de Observatielijst Ontwikkelingsvoorsprong van Groeiboek Domeinboek Denkontwikkeling² (zie figuur 3).

Werken met dergelijke instrumenten zet aan om verder te kijken dan het cognitieve in enge zin. De ruime interesse, het ontwikkelingsniveau van het denken van de kleuter, de intensiteit waarmee de kleuter leeft, de taalvaardigheid, de fantasie en creativiteit, wordt bekeken. Systematisch analyseren van wat men ziet gaat verder dan het bekende 'hij kent de letters of leest al' of 'hij kan al rekenen'.

Aanpak in de klas

Na het bepalen van doelen en het formuleren van onderwijsbehoeften bespraken we in sessie 2 de aanpak in de klas, ondersteund door de zorgwerking op school. Drie vormen van differentiatie kwamen aan bod: compacten, verrijken en versnellen.

We bespraken de taxonomie van Bloom (zie figuur 4) voor het bedenken van opdrachten zodat de graad van cognitieve belasting kan variëren. Begaafde kinderen voeden zich aan taken die een hogere cognitieve belasting vragen (bv. creëren, evalueren in de taxonomie van Bloom). Met deze info als achtergrond kan men de onderwijsbehoeften van begaafde kinderen beter tegemoet komen en zorgen dat er voldoende hoge denkvaardigheden aan bod komen.

Tijdens sessie 2 werden criteria voor verrijkingsmateriaal, zowel voor de kleuter- als voor de lagere school uitgewisseld, doorgesproken, aangevuld.

Verrijkingsmateriaal moet³:

- een beroep doen op creativiteit;
- open opdrachten bewaren;
- een hoog abstractieniveau hebben;
- meerwaarde bieden ten opzichte van reguliere leerstof;
- stimuleren tot een onderzoekende houding;
- een beroep doen op de zelfstandigheid van de leerling;

1. Gezamenlijke start van de hele groep (5 minuten)		
2. Werkuitleg instructiegevoelige-plus leerlingen (2 minuten)		
6. Zelfstandige verwerking instructiegevoelige-plus leerlingen (20 minuten)	3. Interactieve groepsinstructie en 4. begeleide inoefening instructieafhankelijke en instructiegevoelige leerlingen (10 minuten)	
	5. Verlengde instructie (10 minuten) (instructieafhankelijke leerlingen)	
7. Instructie, feedback, procesbegeleiding instructiegevoelige-plus leerlingen (5-10 minuten)		
6. Vervolg zelfstandige verwerking instructiegevoelige-plus leerlingen en	6. Zelfstandige verwerking instructiegevoelige leerlingen en (max. 20 minuten)	6. Zelfstandige verwerking instructieafhankelijke leerlingen en (max. 20 minuten)
8. Feedbackronde leerkracht (5 minuten)	8. Feedbackronde leerkracht (5 minuten)	8. Feedbackronde leerkracht (5 minuten)
9. Gezamenlijke afsluiting (5 minuten)		

Figuur 2. Lesverloop volgens het IGDI-plus-model voor drie groepen leerlingen: instructiegevoelig-plus, instructiegevoelig, instructieafhankelijk

- een reflectieve houding uitlokken;
- een beroep doen op metacognitieve vaardigheden;
- uitlokken tot interactie.

De Sint-Michelsschool, die al heel wat jaren rond hoogbegaafdheid bezig is, bouwde haar eigen collectie materialen en werkvormen uit.

Zorgcoördinator Marleen over verhoogde zorg:

De signalering gebeurt door de ouders of door de leerkracht: observaties van het werken in de klas, uitgebreide interesse, verder denken dan leeftijdsgenoten, resultaten van het leerlingvolgsysteem, vermoedens van onderpresteren, verveling.

Aan de hand van de vragenlijsten van het SiDi-aanmeldingsformulier brengen we de zijnskenmerken van het kind in kaart. Er kunnen ook nog doortests afgenomen worden: leerlingvolgsysteemtoetsen van volgende periodes.

Na overleg met alle betrokkenen wordt er dan besloten tot differentiatie in de klas. Als dit onvoldoende blijkt en het kind toch meer uitdaging nodig heeft, kan het opgenomen worden in de kangoeroeklas.

De observaties van de leerkracht tijdens de differentiatieperiode zijn dus van cruciaal belang. De leerkracht heeft dan vooral oog voor de manier waarop het kind te werk gaat, de oplossingswijzen, het redeneervermogen, de werkhouding (die ook onvoldoende kan zijn), de drang naar meer informatie, de mate waarin het kind een autodidact is.

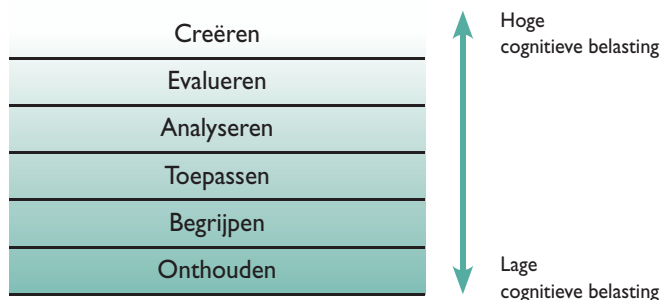
Noot: Het SiDi-protocol is een protocol voor signalering en diagnosticering van intelligente en (hoog)begaafde kinderen in het primair onderwijs in Nederland.

Kuipers, J. & de Bruin-de Boer, A., (2011). SiDi 3 – Signalering hoogbegaafdheid. Drachten, Nederland: Eduforce.

Observatielijst DEN/ontwikkelingsvoorsprong		Groeiboek
Naam kleuter		15-1
Geboortedatum		
Datum		
Aspect	Observaties	+/-
Taalvaardigheid	Het taalgebruik van de kleuter is boven zijn leeftijdsniveau: <ul style="list-style-type: none"> - Spreekt in goed opgebouwde zinnen. - Past een heel gevarieerde woordenschat toe. - Kan verbaal duidelijk maken wat hij wil en wat er in hem omgaat, communiceert goed. De kleuter houdt van boeken, woordspelletjes en verhalen. De kleuter lach/tekst over originele humor.	
Intensiteit	De kleuter beschikt over een toneloze energie, zijn hoofd staat nooit stil. De kleuter is zeer intens bezig met de dingen.	
Denken	De kleuter denkt na over levensbeschouwelijke dingen zoals de dood, de zin van het leven. De kleuter ziet vlug verbanden, patronen. De kleuter kan al heel veel op voorstellingsniveau.	
Empathie	De kleuter heeft een sterk inlevend vermogen in de situatie van anderen. De kleuter kan de concrete situatie van de ander overtuigen en verzachten.	
Leergierigheid & interesse	De kleuter heeft een geweldige honger naar kennis. <ul style="list-style-type: none"> - Stelt vragen - Wil weten hoe iets werkt - Onderzoekt en experimenteert - Zoekt tot hij het weet De kleuter heeft een ruime en ook soms een niet-kinderlijke belangstelling (ruimtevaart, oude culturen, kunst, ...). De kleuter verbaliseert alles wat hij ziet, hoort, voelt, ...	
Taakgerichtheid	De kleuter kan zeer taakgericht werken (bij taakjes op zijn niveau). De kleuter kan zich zeer diep en lang concentreren. De kleuter kan zeer aandachtig luisteren.	
Fantasie & creativiteit	De kleuter heeft een fantasierijk spel. De kleuter heeft creatieve oplossingen voor problemen. De kleuter ontwerpt, bedenkt nieuwe dingen.	
Aanpassing	De kleuter neemt vaak initiatief, voor zichzelf of voor anderen. De kleuter kan het spel van de andere kleuters leiden. De kleuter heeft een enorm aanpassingsvermogen in de groep.	
Interesse in cijfers en letters	De kleuter is - uit zichzelf - meer dan gemiddeld geïnteresseerd in de wereld van letters en cijfers. De kleuter leert zichzelf al lezen of rekenen.	
Geheugen	De kleuter beschikt over een sterk geheugen. De kleuter houdt van geheugenspelletjes (memory, lotto, ...).	

56 Groeiboek - Deel 4: Analyse en handelen. Denkontwikkeling

Figuur 3. Analyse van de zorgvraag via Observatielijst Ontwikkelingsvoorsprong (fragment uit: Groeiboek Zorg- en volgsysteem voor kleuters Domeinboek 4 Denkontwikkeling, 2009)

Figuur 4. Taxonomie van Bloom: hulp bij het bedenken van opdrachten met verschillende cognitieve belasting (bron: <http://talentstimuleren.nl/thema/stimulerend-signaleren/rijke-leeractiviteiten/bloom>)

Sessie 3. Uitbreiding van zorg

Ondanks de extra zorg op school, blijven er soms nog vragen bestaan. Leerkracht of ouders vragen om een CLB-tussenkomst. Binnen het Prodia-protocol hoogbegaafdheid gaat het dan (1) omdat er een vermoeden is van een ontwikkelingsvoorsprong of hoogbegaafdheid bij een leerling ofwel (2) wanneer hoogbegaafdheid gepaard gaat met een andere problematiek, naast of als gevolg ervan. Binnen onze proeftuin schetsten we de 5 fasen van handelingsgerichte diagnostiek aan de scholen.

Intakefase

Bij het verzamelen van informatie tijdens de intakefase, verwezen we in de proeftuin naar hulpmiddelen uit het Prodia-protocol zoals bijlage 2 (signalering van (hoog)begaafdheid) of bijlage 5 (de profielen van hoogbegaafde leerlingen).

Zorgcoördinator Marleen over verrijkingmateriaal:

In de kangoeroeklas op onze school werken we liefst projectmatig. Hierin komen wiskunde, talen, wetenschap, creativiteit... aan bod. Tussendoor komen breinbrekers aan bod.

De inhoud is belangrijk: uitdagend, vernieuwend, niet-herhalend. Nog belangrijker is de houding van de kangoeroeleerkracht: de lat hoog durven leggen in combinatie met respect en graag zien, durven vragen iets te herbeginnen, transparantie, durven toegeven zelf iets niet te kunnen, eerlijkheid, durven filosoferen, de kinderen inspanningen laten leveren.

De doelstellingen van een kangoeroeklas zijn:

- de werkhouding optimaliseren: net, correct, opdrachtlezen;
- een goede studiehouding ontwikkelen: les leren op het einde van project;
- leren omgaan met falen, frustratie: toch proberen;
- zich inzetten, ook na een eventuele mislukking.

Voorbeelden van materialen zijn: Kant en Klaar Plus⁴, Materiaal voor hoogbegaafden van Minka Dumont⁵, Bolleboos-projecten⁶, Zinder⁷, Plustaken Wero⁸.

Strategiefase

Het clusteren van reeds beschikbare informatie in de strategiefase oefenden we tijdens de proeftuin in met de school en de respectievelijke CLB-medewerker. Aan de hand van de HGD-clusterformulieren (nl. over kindkenmerken, kenmerken school- en klasomgeving en kenmerken thuissituatie) vulde men de informatie over een leerling uit de school in. Hierbij viel vaak op dat er vooral veel informatie is over de kindkenmerken maar minder over de andere twee domeinen. Deelnemers aan sessie 3 geven de intentie aan het formulier verder te gebruiken omwille van de brede kijk en het tonen van blinde vlekken.

Binnen de strategiefase presenteerden we vervolgens verschillende hypothesen die verband houden met hoogbegaafdheid. Enerzijds zijn dit problematieken die gepaard gaan met hoogbegaafdheid (zoals onderpresteren, faalangst), anderzijds zijn het de zogenaamde 'dubbelspeciale' leerlingen (zie casus van Marleen). Deze hypothesen zijn in het Prodia-protocol terug te vinden bij het theoretisch deel (comorbiditeit en differentiaaldiagnose) en vulden wij in de sessie aan met extra literatuur; bijvoorbeeld vanuit de website www.letop.be.

Onderzoeksfase

Het model van Heller, beschreven in het Prodia-protocol, gebruikten we binnen de proeftuin als leidraad bij de onderzoeksfase. De nadruk ligt niet op het bepalen van het intelligentieniveau maar op het volledig trachten in kaart te brengen van het functioneren van de leerling. Vanuit dit perspectief lichtten we in sessie 3 het CHC-model⁹ toe en werd een Canvasreportage getoond (Gezocht: de echt slimste mens¹⁰).

Integratie- en aanbevelingsfase

Om de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften binnen de integratie- en aanbevelingsfase in kaart te brengen, pasten we het formulier 'klein en kortdurend handelingsplan' toe (te downloaden op www.acco.be bij 'Handelingsgericht werken een handreiking voor het schoolteam'). Dit formulier streeft ernaar om te vertrekken vanuit doelen. Een ander stramen dat scholen gebruiken, is een schooleigen handelingsplan (zie casus van Marleen).

Adviesfase

In de adviesfase weidden we uit rond de mogelijke aanbeveling van vervroegd doorstromen. Om een gestructureerde discussie over dit onderwerp aan bod te laten komen, gebruikten we de methodiek 'de hoeden van de Bono' (zie box 3). Met hulp van een kleuraanduiding op de deelnemersmapjes deelden we de groep in deelgroepen. Elke deelgroep kreeg de opdracht: 'formuleer argumenten rond vervroegd doorstromen vanuit een bepaalde visie (afhankelijk van de kleur van de hoeden)'. Deze argumenten werden vervolgens plenair besproken en aangevuld met input uit het protocol (uitbreiding van zorg – adviesfase) en extra bronnen (zoals o.m. websites www.eduratio.be en www.hoogbegaafdvlaanderen.be). In de deelnemersbundel werd ook een literatuurlijst opgenomen van gebruikte bronnen.

Evaluatie van de proeftuinssessies

Aan het eind van elke sessie vroegen we de deelnemers om een evaluatie. Als positieve elementen op inhoudelijk vlak worden vaak genoemd:

- het aanreiken van handvaten en materialen (bv. materialen voor de kleuterschool, verrijkingmateriaal, internetbronnen, screeningsinstrumenten, clusterformulieren, formulier onderwijsbehoeften);
- de stimulans tot reflectie, tot evaluatie van de zorgaanpak op school- en klasniveau (bv. tips rond beleid, brede kijk op intelligentie, kijk op versnellen);
- de verschillende invalshoeken;
- de ordening per fase van het zorgcontinuüm;
- de sensibiliseringsgedachte, de zin om mee te denken met de school.

Die zaken wensden de deelnemers ook te benutten op de eigen school.

Als positieve elementen naar organisatie en aanpak worden vaak genoemd: de uitwisseling in groepen, de goede structuur, een samenvatting van het protocol in A3-formaat, de sturende begeleiding, het stevige tempo bij het inleidend gedeelte, het werken in kleine groepjes, de keuze voor meerdere werkwinkels, het grote aanbod.

In het algemeen kunnen we zeggen dat

Zorgcoördinator Marleen over Maarten, een hoogbegaafde leerling met ADHD:

Maartens hoogbegaafdheid komt tot uiting door zijn redeneringsvormen, het knap wiskundig inzicht, de zeer rijke taal en de grote interesses. Hij neemt zeer snel en gemakkelijk informatie op en kan die ook gebruiken. Hij denkt veel verder dan zijn leeftijdsgenoten zowel op vlak van wetenschap als op vlak van filosofie en levensbeschouwing.

Zijn werk is bijna nooit foutloos. Hij slaat oefeningen over, leest opdrachten onvoldoende en werkt moeilijk iets af. Hij is zeer impulsief en kan moeilijk stilzitten. Het is de kunst en onze plicht om door de ADHD-kenmerken te kijken en de hoogbegaafdheid als gegeven, als meerwaarde te zien en te laten uitkomen.

Dus moeten net die kinderen een verrijking krijgen: zowel in de klas als in de kangoeroeklas. De intelligentie mag hier niet verwaarloosd worden, de volle focus mag niet op de ADHD liggen. In de kangoeroeklas ligt het accent dan op de hoogbegaafdheid. De beide leerkrachten hebben de taak te werken aan de werkhouding. De oefenstof kan aangepast worden aan zijn niveau, het foutenaantal zal daardoor niet stijgen.

In het handelingsplan van Maarten vind je volgende afspraken:

- transparant zijn, uitleggen waarom we op die manier werken;
- motiveren, via doelstellingen uitleg geven over werkwijze;
- verbaal belonen: echt en duidelijk;
- ander werk geven: vak wordt afgesproken;
- nadruk leggen op lezen van opdracht: niet onmiddellijk op hulpvraag ingaan;
- laten inspanssen, tijd ervoor geven;
- huiswerk aanpassen: ander werk moet alleen gemaakt worden;
- bij slordig werk of niet correct gelezen opdracht: herbeginnen.

we erin geslaagd zijn zowel school als CLB'ers onder te dompelen in het Prodia-protocol (hoog)begaafdheid.

De samenwerking bevordert de afstemming tussen school en CLB, niet in het minst door de tijd en ruimte die hiervoor

Box 3. Denkhoeden van Edward de Bono (bron: www.creatiefdenken.com)

De denkhoeden van de Bono zijn een techniek waarbij deelnemers aan een bijeenkomst gevraagd wordt een bepaalde hoed op te zetten. Het dragen van de denkhoeden maakt het mogelijk om dingen te denken en te zeggen die we anders nooit kunnen denken en zeggen. De methode is handig om tot meerdere perspectieven te komen.

Denkbeeld	Rol	Denkwijze
	Objectiviteit	Maagdelijk wit denken in de vorm van feiten, cijfers en informatie.
	Emotioneel	Een denker kan de rode hoed opzetten om zijn gevoel te uiten.
	Positief	De kleur van de zon verbeeldt het positief en constructief denken. De gele denker is steeds op zoek naar kansen.
	Freewheelen Uitvinder	Deze hoed staat voor creativiteit en nieuwe ideeën. tja en dan? Veel mensen vinden out-of-the-box denken lastig. Andere creatieve technieken helpen dan meer.
	Advocaat van de duivel	De zwartkijker, de denker met de zwarte hoed vestigt de aandacht op alles wat verkeerd kan gaan, onjuist is of risico's inhoudt. Deze denkhoed komt overeen met negatief brainstormen.
	Regisseur	Overspanning van het denkproces, de meta hoed. De blauwe denker definieert de problemen en regelt de opeenvolging van de verschillende denktaken.

expliciet gemaakt wordt. De proeftuin Prodia biedt bovendien een extra oefenkans in het werken vanuit het zorgcontinuüm en met de handelingsgerichte principes.

In deze korte tijd overzien school en CLB hun beleid rond hoogbegaafdheid, van basiszorg tot uitbreiding van zorg. Tegelijk vinden ze bevestiging voor eigen positieve realisaties, ondersteuning voor kleine aanpassingen of handreikingen voor het invullen van veranderingsbehoeften.

Deze proeftuin werd gerealiseerd door Miek Audenaert, Séverine Claeys, Reinilde Lambert en Benedikte Timbremont (PVOC Oost-Vlaanderen) voor het Vrij CLB regio Gent. De proeftuin werd mee mogelijk gemaakt door CLB-directeur Hugo Vandeviere, Peter Steyaert (hoofd-begeleider) en Hilde Uvin van DPB regio Gent. Verder leverden de deelnemende scholen en de vele CLB-collega's hun bijdrage. Met bijzondere dank aan Marleen De Winter, zorgcoördinator van de Sint-Michielschool Merelbeke. Ze nam deel met haar school en illustreerde hun werkwijze in dit artikel.

- 1 Cocquet E. (2012). Protocolering van diagnostiek. Het protocol bij vermoeden van hoogbegaafdheid. *Caleidoscoop*, 24(2), 30 - 36.
- 2 Lambert R. & Wouters M. (2009). *Groeiboek Zorg- en volgsysteem voor kleuters Domeinboek 4 Denkontwikkeling*. Antwerpen: Garant.
- 3 Bron: Stichting LeerplanOntwikkeling <http://www.slo.nl/primair/themes/hoogbegaafd/>
- 4 Kant en Klaar Plus: Thematisch geïntegreerde projecten voor sterke en hoogbegaafde leerlingen. St. Niklaas: Abimo.
- 5 Lesmaterialen van Minka Dumont op <http://www.lesmateriaalvoorhoogbegaafden.com/>
- 6 Bolleboos-projecten (www.kluwershop.nl)
- 7 <http://www.schoolsupport.nl/Zinder> : interessante publicaties i.v.m. informatieve onderwerpen
- 8 Plustaak Wereldoriëntatie. Drunen, Nederland: Delubas, Educatieve Uitgeverij.
- 9 Verdere toelichting over het Cattell-Horn-Carroll (CHC) model voor intelligentie is te vinden in Magez, W. (2009). De I van IQ. IQ voor slimmijs *Caleidoscoop*, 21(1), 20-24.
- 10 In deze reportage werd bij zeven 'knappe koppen', van kwantumfysicus tot gevechtspiloot, gekeken hoe intelligent ze echt zijn.